

13. A JAPÁN KÁVÉHÁZ – ÉS KÖRNYÉKE

Nem hiába hívták akkor Budapestet a kávéházak városának, mert a Fészek klubon kívül 106 kávéházban bonyolódott, s nem is akármilyen művészetet. Hogy csak a leglényegesebbeket említsem: elsőknek a *Japán* kávéház, vele szemben a tulajdonosáról elnevezett *Balázs* kávéház, ahová a *Japán* törzsvendégei is gyakran rándultak át, már csak azért is, mert kitűnő konyhája volt; a *New York* kávéház, a *Bucsinszky* kávéház. Például az utóbbiban írt és dolgozott Nagy Lajos.

Most a *Japán* kávéház figuráit idézem fel, annál is inkább, mert bár a Fészekből számtalan út vezetett tovább az éjszakába, én leggyakrabban a közeli *Japán*-ban kötöttem ki.

A harmincas években Heltai Jenő időszámítása szerint éltünk: „A nap felkelt, és mi lefeküdtünk”. Vagyis az akkori Budapest művészetét Murger: *Bohémvilág*-ának színei jellemezték. Éjféljárt, ha megérkeztem a *Japán*-ba, többnyire Gombaszögi Ella asztalához léptem. „Ülj le, marha-barom” – fogadott, s mutatott maga mellett helyet a színész nő. De ebben a felszólításban annyi kedvesség és játékosság volt, hogy leültem, és reggelig el se mozdultam onnan. Ellánál bájosabb és nemesebb embert alig hordott hátán a föld. Ha ő nem volt ott, Ráday Imre „szervusz, Öcsike” megszólítással üdvözölt, noha három évvel fiatalabb volt nálam, s én – játékszabályaink szerint –, „kedves bátyámnak” szólítottam őt. Törzsasztalunknál Rátkay Márton, Major Tamás, Vaszary János, Hunyady Sándor traccsolt, römizett, étkezett, s maga az asztal a *Japán* hátsó részében, a páholyok egyikében volt, kilátással a többi törzsvendégre.

Hogy kik is jártak a *Japán*-ba? A *Japán* abban különbözött a Fészekből, hogy bár hemzsegték benne a pesti „figurák”, nem voltak mind művészek. Odajárt például egy Lukács István nevű kövér újságíró, akit a pesti szleng egyszerűen kövér Lukácsnak nevezett. Egyébként *Az Est* című bulvárlap kitűnő tollú és ügyes rendőri riportere volt, aki természetesen furton-fúrt sajtóperekbe gabalyodott. Egy ilyen sajtópereből kifolyólag háromhónapi fogházra ítélték, melyet ő cukorbajára hivatkozva állandóan halogatott. Míg csak ügye egy igen rosszindulatú bírónak nem került, aki a következőket mondta a kövér Lukácsnak: „Ugyan kérem, az anyám cukorbajos volt. A feleségem cukorbajos. És ha éppen tudni akarja, nekem is cukorbajom van”. A kövér Lukács tiszteletudóan válaszolt: „Igen tisztelt bíró úr! Mély sajnálattal veszem tudomásul, hogy a kedves édesanyjának cukorbaja volt. Azt se merném kérségbevonni, hogy a kedves feleségének is cukorbaja van. Az ön cukorbaja is nagy csapás. De nekem speciel nincs cukorbajom”. Erre aztán leülte a három hónapot.

Aztán egy másik kövér is járt a *Japán*-ba, Szenes Ernő nevű színész – (ő volt a *Hyppolit a lakáj* című filmben, aki azt mondta: Hippodrom) –, akit szintén megidéztek a bíróságra. Ő azonban nem ment el, de még a harmadik, sőt a negyedik idézésre sem. Egy idő múlva annak rendje és módja szerint detektívvé elővezették. Igen zord és humortalan bíró elé került, aki rögtön száz pengő pénzbírságra ítélte. Erre a kövér Szenes sírálni kezdett: „Nagyságos bíró úr, hat nevetlen gyermekem van otthon!” (Egy se volt.) A bíró ráírvallt: „Maga azt akarja, hogy elengedjem a pénzbüntetést!” Szenes előrenyújtotta a jobb tenyerét: „Igen, és még valami készpénzt is bíró úr”.

A *Japán* kávéház közismert figurája volt a fotóriporter Paál Sándor, aki azzal alapozta meg hírnevét, hogy a Budapesten inkognitóban tartózkodó walesi herceget – dacára minden rendőri éberségnek – saját szobájában lefényképezte. Tekintélyes nemzetközi botrány lett az ügyből, viszont Paál fotóriporteri tekintélye is meg lett alapozva. Kedves, bár morbid humorú fiatalember volt ez a Paál Sanyi. Fogadott egyszer egy vendéggel, hogy kimegy az Andrassy útra, s ott levetkezik. A tét nem volt csekély összeg. Paál kivitt a kávéházból egy ruhafogast, és rendkívül gondosan vetkőzni kezdett. Levette a kalapját, a télikabátját, a zakóját, kibújt a nyakkendőjéből és az ingéből. . . . és így tovább, mindent szépen fölraggatott a fogasra (mindez télen történt, 8–10 fokos hidegben). Már az alsónadrágnál tartott, amikor egy rendőr véget vetett a vetkőzőszámoknak.

Paál máskor a *Moulin Rouge*-ba vezetett bennünket. Ide néha átruccantunk a *Japán*-ból, mert a lokál igazgatója ún. „reziárban” számította a fogyasztásunkat. A „neves művészek” jelenléte ugyanis növelte a lokál forgalmát, mi viszont nemcsak olcsó, de kitűnő kiszolgálásban is részesültünk. Nos, Paál Sanyi valahonnét szerzett egy fehér orvosi köpenyt, s valakit megbízott a társaságból, hogy orvosnak öltözve járja körül a nagydírmű közönséget, ezzel a szöveggel: „Hölgyeim és Uraim, szíves elnézésüket kérjük, amiért társaságunkhoz egy orvosi felügyelet alatt álló személy is tartozik. Kérem, oda se figyeljenek, ha netalántán furcsán viselkedik”. A hölgyek és az urak kissé meghökkentek, ám többé le sem tudták venni a szemüket Paál Sanyiról. Paál először fehér cipőszeteleket rendelt tejszínhabbal. Mintha szendvicset készítene, a habot

rákente a kenyérre, majd ringlit is hozatott. A ringlibe egy-egy szál gyufát dőfött, azután az olajos halat ráhelyezte a tejszínhabos kenyérre. A gyufaszálakat egyenként meggyújtva, hozzálátott a jóízú vacsorához. A látvány olyan elborzasztó volt, hogy a vendégek sietve fizettek, és pánikszerűen távoztak. A bombasikerre – és az igazgató kérésére – való tekintettel ezt a számot többé nem ismételtük meg. Nyilvánvaló volt, hogy Paál Sanyi el tudja terelni a közönség figyelmét. Nem is akárhányiknek a műsoráról! Hiszen a *Moulin*-ban kezdte pályafutását Feleky Kamill, Halmi Imre, és nem utolsósorban Alfonso.

Es most az írókról, költőkről!

Nagy Endre, a magyar kabaréművészet megalapítója, a *Japán* törzsvendégei közé tartozott. Miközben két halhatatlan könyvét – a *Szerelmesek kalauzá*-t és az *Öregek kalauzá*-t – írta, nyomorgott feleségével, egy szoba-konyhás lakásban. Egyszer mégis rásütött a nap. Egy fordítási munkáért az Athenaeum-kiadó leszámolt a kezébe 2000 pengőt, készpénzben. Első útja természetesen a *Japán*-ba vezetett, ahol rómijátékon az utolsó fillérig elvesztette a honoráriumot. Éjfél után szomorúan bandukolt hazafelé imádott feleségéhez, s amikor belépett a lakásba, neje éppen begyújtotta a vaskályhát, hogy tejeskávét melegítsen rajta. Nagy Endre keservesen leroskadt az egyik székre, előkotorta az utolsó cigarettáját és rágyújtott.

– Látod, Bandikám – mondta a felesége –, ezért nem lesz nekünk soha pénzünk, mert ég a tűz a kályhában, és te mégis gyufával gyújtasz rá a cigarettára.

A *Szerelmesek kalauza* minden olvasóját meggyőzi arról, hogy Nagy Endre a szerelem bölcselője volt. Éppen a szerelem tárgykörében bonyolódtam vitába a kérdés másik nagy szakértőjével, Karinthy Frigyesselel a *Japán*-ban. Megtisztelt ugyanis azzal, hogy fölolvasta híres versét, *A prológus*-t, ami ugye így kezdődik:

*Nem mondhatom el senkinek,
elmondom hát mindenkinek. . .*

– Frici bátyám – mondtam –, a vers gyönyörű, de bármily nevetséges, hogy én adjak tanácsot neked, mégis jobb volna, ha a vers kezdősora így szólna:

*Nem mondhatom meg senkinek,
elmondom hát mindenkinek. . .*

– megmondani ugyanis csak nőnek lehet, még barátoknak sem!

Karinthy tündöve nézett rám, s így válaszolt: – Azt hiszem, igazad van.

Ha végül is nem lettem Karinthy társszerzője, axiómámat változatlanul fenntartom: megmondani csak nőnek lehet.

A *Japán* egyik magányos farkasa Rejtő Jenő (P. Howard) volt, aki ott, a *Japán*-ban írta reggeltől éjfélig példátlanul népszerű bestsellerjeit.

Rendszeres látogató volt Hunyady Sándor is, aki igen jó barátom volt, ezért hadd időzzek el emlékéniel kissé hosszabban.

Hunyady, a nagy novellista, Bródy Sándor törvénytelen fia volt. Anyjának, Hunyady Margitnak, a híres színésznőnek a nevét vette fel, s ezzel maga után vonta apja súlyos neheztelését. Tehát anyja nevével írta nagysikerű elbeszéléseit, színdarabjait. Pedig ő volt a négy közül az egyetlen Bródy-sarj, aki igazán örökölte apja tehetségét. Hihetetlenül jó ember volt, és elegáns, gyönyörű férfi. Barátságunk idején ment a Vígyszínházban óriási sikerű darabja, a *Feketeszárú cseresznye*, ami pillanatok alatt országszerte népszerűvé és híressé tette. A *Royal Szálló*ban lakott, és reggelenként sorokban álltak a pénzkéregesek, akiknek ő adott, anélkül, hogy nevüket vagy foglalkozásukat megkérdezte volna. Hunyady különös ember volt. Akárcsak nagy kortársa, Móricz Zsigmond, ő is azok közé tartozott, akik társaságban mindig élesen figyelnek, de önmagukról soha nem beszélnek. Engem valamilyen rejtélyes oknál fogva rögtön meleg barátságba fogadott, és még valami ennél is rejtélyesebb oknál fogva úgy hívott: Nagy Fehér Angyal.

Hunyadyval közös, emlékezetes élményem a következő: Egyszer találkoztunk az ügétön az első futamnál. Sétálgattunk a tribün előtt. Tizenegy ló volt benevezve. „Herkules” volt a favorit, és futott még egy „Átkos B” nevű ló is a pályán, amely arról volt nevezetes, hogy soha nem futott végig egyetlen kört sem, hanem rögtön az első kanyarból visszavonult az istállóba reggelizni. Nos, miközben beszélgettünk, megálltam az egyik pénztár előtt, és azt mondtam Hunyadynak:

– Sándorka, én meg akarom játszani „Átkos Bét”.

Erre ő felelte a karját, és így szólt:

– Nagy Fehér Angyal, ezt nem engedem!

Rögtön oda is szólt a kasszának:

– Ne tessék ennek az úrnak tikkett adni!

A kasszás, aki természetesen jól ismert mindkettőnket, bezárta a pénztárfülkét.

Megindult a futam, és bekövetkezett az első csoda: „Átkos B” egy kilométerre leszakadva ugyan, de végigügette az első kört. A célegyenes előtt, a fél kilométerrel vezető „Herkules” kocsija megcsúszott és keresztbe állt a pályán. Minden kocsi nekirohant, csak „Átkos B”-é nem. Ő megkerülte a tumultust, és egy konflis lassúságával, szép kényelmesen betrappolt a célba.

Kiszámítottam, ha „Átkos Bé”-t csak 2 pengővel teszem meg, akkoris 80 000 pengőt nyerek. (A harmadik csoda az volt, ami az ügetőversenyen még nem fordult elő, hogy a totalizátor visszavítette a pénzt, mert „Átkos B”-n egyáltalán nem volt tét.) Hunyady egyébként ezt a történetet megírta.

Visszatérve a *Japán* kávéházhoz, állandó látogatója volt a *Japán*-nak, *Balázs*-nak és a Fészeknek is Reinitz Béla. Kedves és megértő barát volt. Szenvedélyes sétáló, a hajnali órákban gyakran kísértem haza, eközben beszélgettünk. Gyakran eljött hangversenyeimre, ezenkívül imádott bridzsezni. Egyet nem szabadott ellentmondani neki. Akkor ugyanis még az utcán is megállt, és fortissimo ordította: „Te marha!” Ezután harag, majd rendszerint erkölcsprédikáció következett. De barátságunk a következő napon ott folytatódott, ahol az előző nap abbamaradt. Hogy a megzenésített Ady-versekből olyan kevés van, ez annak is köszönhető, hogy Reinitz nem állhatta a más véleményét, és Adyval is összekülönbözött. Jóllehet Adynak ő volt a legavatottabb megzenésítője.

A *Japán* kávéházban a nagy zongoraművészről, Sauer Emilről esett szó. Reinitz elismerte, hogy Sauer nagy Chopin-játékos, én azonban azt találtam mondani: – Béla bácsi, igaz, hogy Sauer ritkán játszik Beethovent, de ha játssza, az gyönyörű.

Erre magából kikelve ordítani kezdett. A szokásos „te marha” bevezetés után lehordott a sárga földig, és már a köszönésemet se fogadta.

Én azonban a dolgot nem hagytam annyiban. Néhány héttel később, Sauer Emilnek volt egy hangversenye a Pesti Vigadó nagytermében. Két páholyjegyet szereztem, este 7-kor bementem a *Japán* kávéházba, odaálltam Reinitz elé, és azt mondtam:

– Béla bácsi, kérlek, gyere velem.

Reinitz zordul nézett rám:

– Hova? – kérdezte.

– Ne kérdezz, Béla bácsi, gyere!

És Béla bácsi jött. Fölmentünk a második emeleti páholyba, és szótlanul vártuk a koncert kezdetét. Sauer Emil hangversenyét Beethoven *Appassionatá*-jával kezdte. Mikor a szonátának vége volt, ránéztem Béla bácsira. Szeme könnyes volt, és megfogta a kezemet:

– Igazad volt, Gyurikám, igazad volt.